

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

НАГІРНА МАР'ЯНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 334.71:339.562/.564]:005.52

**ЕТІОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК ОЛЬГА ГРИГОРІВНА,
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної
діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
БАТЧЕНКО ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА,
Київський національний університет культури і
мистецтв,
професор кафедри економіки підприємства

кандидат економічних наук, доцент
НЕСТОРИШЕН ІГОР ВАСИЛЬОВИЧ,
Науково-дослідний центр митної справи Науково-
дослідного інституту фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України,
провідний науковий співробітник відділу
дослідження проблем митної політики

Захист відбудеться «03» жовтня 2016 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, IV н.к., ауд. 209-А).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «01» вересня 2016 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради, к.е.н., доц.

Завербний А.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап здійснення підприємницької діяльності характеризується швидким розвитком процесів глобалізації та інтеграції, що формують умови для активізування зовнішньоекономічної діяльності підприємств, пріоритетними різновидами якої є експортно-імпортні операції. Водночас здійснення експортно-імпортної діяльності пов'язане із нестабільністю та невизначеністю середовища функціонування підприємницьких структур. Таким чином, для забезпечення конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках суб'єктам господарювання необхідно вчасно та оперативно реагувати на зміни умов функціонування і прогнозувати тенденції розвитку своєї діяльності для випередження деструктивних змін та стимулювання майбутніх конструктивних зрушень. Забезпечення таким інформаційним масивом можливе за допомогою здійснення етіологічної діагностики підприємницької діяльності, яка спрямовується на першочергове дослідження умов здійснення експортної та імпортної діяльності підприємства з метою визначення пріоритетних факторів впливу на результуючі показники такої діяльності та їх деталізацію з подальшим економічним оцінюванням кількісного впливу чинників на засадах використання набору індикаторів оптимального відображення кожного фактора та побудовою на їх основі моделей впливу обраних індикаторів на результати здійснення експортно-імпортної діяльності підприємства.

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів здійснення економічної діагностики зробили такі науковці, як М.К. Бондарчук, В.А. Верба, О.О. Гетьман, Т.О. Загорна, Г.М. Захарчин, Т.М. Ковальчук, Г.М. Ліпич, В.В. Лук'янова, О.С. Мельникова, Л.О. Норік, І.Б. Олексів, Н.Ю. Подольчак, В.М. Шаповал та інші. Висвітлення окремих теоретичних аспектів етіологічної діагностики пропонують у своїх працях Л.В. Батченко, Н.В. Білушак, Т.А. Городня, А.П. Гречан, Н.С. Звагольська, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, І.В. Несторишен, Н.Й. Радіонова, П.А. Фісуненко та інші. У працях зазначених науковців наведено погляди на трактування етіологічної діагностики, а також виокремлюється етіологічна діагностика як вид діагностичних систем.

Проте, потребують розвитку концептуальні засади етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств та класифікація факторів впливу на експортно-імпортну діяльність підприємств. У доробках вчених невирішеною залишається проблема розроблення моделі поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств. Також потребують удосконалення технологія здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств та метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств. Необхідність розв'язання цих проблем і зумовлює вибір теми дисертації, встановлення її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю підприємств» (номер державної реєстрації 0113U001363).

Матеріали наукового дослідження використані при розробленні держбюджетної теми Національного університету «Львівська політехніка» «Методологія та інструментарій процесійно-структурованого менеджменту» (номер державної реєстрації 0111U001215), в межах якої автором типологізовано фактори впливу на експортну та імпорتنу діяльності підприємств, запропоновано тлумачення поняття «етіологічна діагностика» та наведено специфічні характеристики етіологічної діагностики діяльності підприємства (Розділ 3 «Розроблення інструментарію процесійно-структурованого менеджменту», підрозділ 3.3. «Розроблення інструментів оптимізування управлінських рішень на засадах формалізації методів процесійно-структурованого менеджменту») (акт впровадження від 19.11.2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних та прикладних засад здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Для досягнення встановленої мети дисертаційну роботу зосереджено на вирішенні таких завдань:

- розвинути класифікацію факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств;
- розвинути концептуальні засади етіологічного діагностування експортно-імпоротної діяльності підприємств;
- удосконалити технологію здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств;
- розробити модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств;
- удосконалити метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств.

Об'єктом дослідження є економічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методико-прикладні положення зі здійснення на машинобудівних підприємствах етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети та розв'язання визначених завдань у дисертаційній роботі використано такі методи наукових досліджень: системний підхід – для побудови типової системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств в межах відповідної концепції (підр. 1.3), а також для систематизації інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств (підр. 2.1); методи групування та узагальнення – для розвитку класифікації факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств (підр. 1.2); процесний підхід – для удосконалення технології етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств (підр. 3.1), розроблення моделі поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств (підр. 3.1) та удосконалення методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств (підр. 3.2); аналізу та синтезу – для дослідження науково-теоретичної та прикладної бази у

сфері етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств (підр. 1.1, підр. 2.2); статистичного, динамічного та порівняльного аналізу – для аналізування особливостей функціонування, стану та параметрів здійснення експортно-імпоротної діяльності машинобудівними підприємствами (підр. 2.2); методи анкетування, експертних оцінок та емпіричного дослідження – для розроблення анкет дослідження особливостей та параметрів здійснення економічної діагностики (зокрема й етіологічної) на машинобудівних підприємствах, а також визначення факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств машинобудування (підр. 2.3, підр. 3.2, підр. 3.3); економіко-математичні методи – для оцінювання впливу факторів на експортну та імпорتنу діяльність машинобудівних підприємств (підр. 3.3); метод морфологічного аналізу – для розвитку та уточнення понятійно-категорійного апарату (усі розділи).

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері економічної діагностики та зовнішньоекономічної діяльності; статистичні дані Державної служби статистики України та матеріали спеціалізованих періодичних видань про стан і розвиток підприємств машинобудування; звітність машинобудівних підприємств України; результати анкетування та опитування представників управлінського апарату досліджуваних машинобудівних підприємств України, що здійснюють експортно-імпорتنу діяльність; нормативно-правові акти у сфері експортно-імпоротної діяльності; результати авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше розроблено:

- модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики, що дає змогу на основі врахування низки параметрів (масштабність дослідження, тип вхідної інформації, наявність кваліфікованих кадрів, здатних самостійно здійснювати діагностику, рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності, рівень фінансового забезпечення) обрати об'єктивні та ситуаційно-доцільні методи здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств з урахуванням запропонованої послідовності етапів їхнього добору;

удосконалено:

- технологію здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що, на відміну від існуючих, враховує особливості факторного спрямування етіологічної діагностики та передбачає притаманні їй етапи: інформаційне забезпечення етіологічної діагностики, визначення цілей, вибір оптимальних методів, ідентифікування факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємства, вибір економічних індикаторів, що змінюються під впливом факторів та аналізування їх значень, формування діагнозу за результатами здійснення діагностичних процедур, прогнозування параметрів експортно-імпоротної діяльності;

- метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачає дослідження середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності підприємства з метою ідентифікування пріоритетних факторів впливу на рівень ефективності такої діяльності, визначення оптимального набору індикаторів кількісного відображення

кожного деталізованого фактора впливу, вибір пріоритетних індикаторів відображення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на результуючий показник експортно-імпоротної діяльності та їх обчислення, побудову моделі впливу обраних індикаторів на результуючий показник здійснення експортно-імпоротної діяльності з використанням кореляційно-регресійного аналізу, отримання результатів дослідження та формування висновків;

набули подальшого розвитку:

- концептуальні засади етіологічного діагностування експортно-імпоротної діяльності підприємств, що відрізняються від наявних побудованою діагностичної системи, яка налічує такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні складові елементами, як суб'єкти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, основні принципові засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її елементи. Вищеперелічені елементи формуються в межах функціонального навантаження етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, що полягає в забезпеченні інформаційно-довідкової, прогнозувальної, аналітичної, рекомендаційної, оцінювальної, запобігальної, стимулювальної, ідентифікаційної, факторологічної функцій такої діагностики;
- класифікація факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємств, що, на відміну від існуючих, містить низку запропонованих класифікаційних ознак: за ступенем спонукання до експортної (імпоротної) діяльності – заохочувальні та гальмівні; за рівнем конструктивності – конструктивні, деструктивні, нейтральні; за рівнем комплексності об'єкта впливу – одиничного впливу та комплексного впливу, що формує інформаційну базу для здійснення результативної та якісної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методико-прикладного забезпечення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств.

Отримані результати дисертаційної роботи впроваджено у діяльність вітчизняних машинобудівних підприємств: СП ТОВ «Сферос – Електрон» (довідка № 095/143/01 від 31.07.2015 р.), ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» (довідка № 451/101 від 22.09.2015 р.) та ПАТ «Іскра» (довідка № 78/08 від 03.11.2015 р.).

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються під час викладання дисциплін: «Оподаткування та митне обслуговування міжнародної економічної діяльності» (для студентів спеціальності 8.03050301 «Міжнародна економіка») та «Діагностика та експертиза в митній діяльності» (для студентів спеціальності 8.03060104 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») (довідка № 67-01-2112 від 26.11.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею. Усі наукові результати, викладені в дисертації, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті положення та ідеї, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Ключові положення і результати дисертації розглянуто та схвалено на таких міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.); «Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством» (м. Луцьк, 27 червня 2013 р.); «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку» (м. Львів - смт. Славське, 10-12 жовтня 2013 р.); «Проблеми управління експортно-імпортною діяльністю» (м. Львів, 13 травня 2014 р.); «Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті основних соціально-еколого-економічних трендів» (м. Харків, 22 травня 2014 р.); «Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі» (м. Одеса, 23-24 травня 2014 р.); «Концепція сталого розвитку економічної та соціальної політики» (м. Київ, 3-4 жовтня 2014 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.); «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни» (м. Київ, 28-29 серпня 2015 р.); «Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та менеджменту» (м. Львів, 25-26 вересня 2015 р.); «Стратегія розвитку України» (м. Ірпінь, 15 травня 2015 р.) та на наукових семінарах кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності (2013 р., 2014 р., 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 20 наукових праць, серед яких: 1 колективна монографія, 7 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття у науковому періодичному виданні іноземної держави, 11 тез доповідей. Загальний обсяг опублікованих праць – 6,74 друк. арк., з них особисто автору належить 5,32 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, у тому числі основний зміст роботи викладено на 182 сторінках. Робота містить 59 таблиць, 28 рисунків, 10 додатків, список використаних джерел зі 187 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету та ключові завдання, об'єкт, предмет, методологічну базу дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів та охарактеризовано їх практичне значення, викладено дані про структуру та обсяги роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств»** досліджено і уточнено сутність та особливості етіологічної діагностики, охарактеризовано експортно-імпортну діяльність підприємств як об'єкт етіологічної діагностики, розвинуто концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Результати вивчення літературних джерел у сфері етіологічної діагностики підприємницької діяльності вказують на те, що на сучасному етапі різні автори

надають аналогічного значення поняттю етіологічної діагностики як економічному явищу, проте відмінного за його місцем та обсягом охоплення в економічному процесі. Узагальнення поглядів науковців на сутність поняття етіологічної діагностики в розрізі поняття економічної діагностики підприємства дає змогу стверджувати, що етіологічна діагностика діяльності підприємства – це процес оцінювання, аналізування та виокремлення тенденцій розвитку окремих сфер діяльності або підприємства загалом, котрий здійснюється за першочерговим визначенням основних факторів, що впливають або можуть впливати на діяльність суб'єкта господарювання, з наступним ідентифікуванням та прогнозуванням спричинених їх дією наслідків.

На основі аналізування літературних джерел, що інтерпретують класифікацію діагностичних систем економічного спрямування, систематизовано різновиди етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств за низкою ознак: деталізованістю діяльності (поверхнева та поглиблена); прогнозним періодом (тижнева, місячна, квартальна, річна, багаторічна тощо); формою (якісна та кількісна); періодичністю проведення (періодична та неперіодична); змістовим наповненням (часткова та комплексна); плановістю (запланована та позапланова); суб'єктом етіологічного діагностування (внутрішньосуб'єктна та зовнішньосуб'єктна). Сформована типологія різновидів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств дає змогу встановити характер та параметри діагностичних процедур етіологічного спрямування.

Зважаючи на важливість зовнішньоекономічної діяльності підприємств в освоєнні нових збутових ніш, пошуку доступу до обмежених ресурсів, налагодженні міжнародних зв'язків, залученні інвестицій тощо, виникає необхідність у комплексному дослідженні, вивченні та удосконаленні механізмів і засад її реалізації, зокрема експортної й імпоротної діяльності підприємств. На основі виконаних досліджень та аналізування літературних джерел систематизовано і доповнено перелік ключових факторів впливу на експортно-імпорتنу діяльність підприємства, що поряд із раніше виокремленими охоплює також класифікаційні ознаки: за ступенем спонукання до експортної (імпоротної) діяльності – заохочувальні та гальмівні, за рівнем конструктивності – конструктивні, деструктивні, нейтральні; за рівнем комплексності об'єкта впливу – одиничного та комплексного впливу. Це дає змогу виконати результативну та якісну етіологічну діагностику експортно-імпоротної діяльності підприємств шляхом більш обґрунтованого дослідження і виокремлення факторів впливу на таку діяльність.

Під час дослідження та розвитку концептуальних засад етіологічної діагностики запропоновано структуру системи етіологічної діагностики, що налічує такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні складові елементи, як суб'єкти (замовники) етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, основні принципові засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її елементи.

Результати виконаних наукових досліджень дають змогу стверджувати, що система етіологічної діагностики відіграє важливу роль у процесі управління

підприємством та швидкого й влучного реагування на дію нових або зміну дії існуючих факторів, адже вказана концепція ґрунтується на визначенні факторного впливу з подальшим прогнозуванням значень результуючого показника, перебуваючого у залежності від дії низки найістотніших факторів, вплив яких можна відобразити економічними індикаторами. Зважаючи на те, що етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємства застосовується у межах властивого їй функціонального навантаження, притаманним є спрямованість такої діагностичної системи на виконання і дотримання певних функцій, а саме: інформаційно-довідкової, прогнозувальної, аналітичної, рекомендаційної, оцінювальної, запобігальної, стимулювальної, ідентифікаційної, факторологічної.

Залучення до реалізації етіологічної діагностики відповідних ресурсів є необхідною передумовою проведення такої діагностики та значно пришвидшує і спрощує процедуру реалізації, а також підвищує якість отриманих результатів. Таким чином, вхідною базою для здійснення логічної, економічно-доцільної та ефективної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є інформаційні, технічні, програмні, фінансові, матеріальні, кадрові та інші види ресурсів.

Визначено, що важливим елементом системи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є суб'єкти (замовники) процедур цього виду діагностики. Суб'єктів можна розподілити на два різновиди залежно від їх причетності до діяльності організації: внутрішніх та зовнішніх. До внутрішніх суб'єктів належать власники, управлінський апарат та працівники підприємства, які реалізують експортно-імпорتنу діяльність. До зовнішніх суб'єктів можна зараховувати іноземних контрагентів, інвесторів та інвестиційні компанії, банки, державні органи влади тощо.

На підставі виконаних досліджень можна стверджувати, що етіологічна діагностика ґрунтується на ключових вихідних засадах, зокрема принципах цілісності, результативності, функціональної спрямованості, автономності, прогностичності, адаптаційності, послідовності, оптимальності.

Обґрунтовано, що метою проведення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є визначення проблем та умов забезпечення ефективності та результативності експортно-імпортних операцій. Мета проведення цієї діагностики визначає основні завдання системи діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортної та імпоротної діяльності підприємства.

У процесі виконаних досліджень встановлено, що завдання етіологічної діагностики можна трактувати як основні дії, які повинні бути виконаними під час проведення процедур етіологічної діагностики в межах її мети. До основних завдань етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств можна зарахувати такі: аналізування факторів впливу на експортну та імпорتنу діяльність підприємств та виокремлення тих факторів, що будуть здійснювати вплив на об'єкт дослідження для конкретного аналізованого підприємства; розгляд та дослідження динаміки економічних індикаторів експортно-імпоротної діяльності, зміна котрих властива впливу конкретних чинників; прогнозування майбутніх значень бізнес-індикаторів на основі їх значень за минулі періоди з урахуванням впливу чинників тощо.

З'ясовано, що технологія етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є невід'ємною складовою системи діагностики та складається із сукупності певних послідовних етапів, за допомогою котрих і реалізуються процедури етіологічної діагностики.

Основними методами етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є методи факторного аналізування, які націлені на визначення, оцінювання і прогнозування впливу певних факторів на результуючий показник експортно-імпоротної діяльності підприємства. Конкретизація методів етіологічної діагностики знаходить своє відображення у відповідних методиках.

З'ясовано, що подальший розрахунок значень економічних індикаторів та прогнозування тенденцій розвитку результатів здійснюється стосовно об'єкта етіологічної діагностики. Об'єктом такої діагностики може бути експортно-імпортерна діяльність підприємства або окремі її складові (митне оформлення експортно-імпортних операцій, логістичний процес в зовнішньоекономічній діяльності, умови оплати тощо).

На основі виконаних досліджень встановлено, що результатом від здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є отримані висновки стосовно проблем та тенденцій розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства (діагноз), котрі є основою для прийняття управлінським апаратом виважених і раціональних управлінських рішень.

У другому розділі **«Аналізування стану діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств»** виконано аналізування інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, проаналізовано стан та параметри експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, досліджено досвід використання етіологічної діагностики в експортно-імпортній сфері машинобудівних підприємств.

Аналізування літературних джерел за проблемою діагностики дає змогу виокремити ключові елементи інструментарію етіологічної діагностики, серед яких: методи та методика, економічні індикатори, критерії, програмно-технічне забезпечення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Отже, методи етіологічної діагностики є важливим інструментом відповідної діагностичної системи. В результаті опрацювання літературних джерел та власних досліджень систематизовано методи етіологічної діагностики за низкою ознак: за характером економічного оцінювання (методи кількісного та якісного оцінювання), за масштабністю дослідження (комплексні методи та експрес-методи), за кількістю факторів (однофакторні та багатфакторні), залежно від деталізації об'єкта дослідження (загальні та часткові методи), за специфікою інформаційної обробки (усні, письмові, комп'ютеризовані та комбіновані), за інформаційним джерелом (фактографічні, експертні та змішані), за рівнем залучення суб'єктів діагностики (машинні, одноосібні та командні), за рівнем об'єктивності результату (об'єктивні та ймовірнісні).

Вагомим елементом комплексного дослідження інструментарію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є виокремлення та систематизація економічних індикаторів такої діагностичної системи. Комплексна класифікація індикаторів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності

підприємств передбачає наступні ознаки поділу: за інтерпретацією результату (індикатори абсолютного та відносного виміру), за елементом експортно-імпоротної діяльності підприємства (індикатори діагностики виробничого процесу, логістичного процесу, умов оплати, митного оформлення експортно-імпорتنних операцій тощо), за рівнем пріоритетності (пріоритетні та допоміжні), за рівнем деталізації об'єкта (часткові та комплексні), за часовим лагом прогнозування (індикатори визначення тенденцій розвитку експортно-імпоротної діяльності в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі), за суб'єктом розрахунку (індикатори, розраховані працівниками підприємства та зовнішніми фахівцями), за особливістю поширення (специфічні та загальні), за об'єктивністю отриманих даних (об'єктивні та ймовірнісні), за часом впровадження на підприємстві (раніше використовувані та нововведені), за способом вимірювання (кількісні та вартісні).

Машинобудівні підприємства є важливою ланкою у формуванні валового національного продукту економічно розвинутих країн світу, забезпечують значні надходження до бюджету цих країн та стимулюють науково-технічний прогрес. В сучасних умовах діяльність машинобудівних підприємств пов'язана з максимальним використанням територіальних переваг щодо ланцюгів виробництва і поставок. Отже, для забезпечення високоефективного розвитку машинобудівних підприємств України необхідне, передусім, комплексне врахування переваг зовнішньоекономічної діяльності підприємств галузі як передумови розвитку та нарощення збутових можливостей і підвищення конкурентних переваг продукції. Динаміку експорту та імпорту машинобудівної продукції в Україні у 2009-2015 рр. наведено на рис. 1.

Обсяг, тис. дол. США

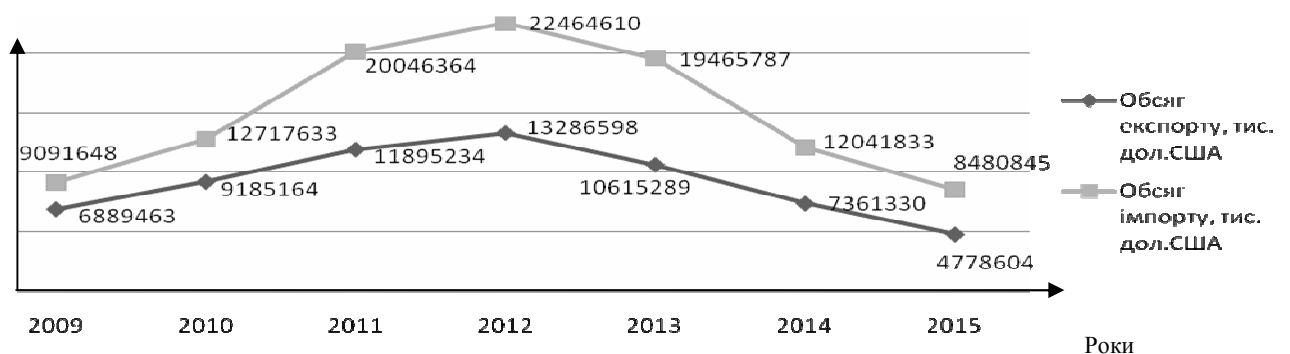

Рис.1. Обсяги експорту та імпорту машинобудівної продукції в Україні у 2009-2015 рр.

Примітка: сформовано автором на підставі даних Державної служби статистики України

Вищевказані тенденції в експорті та імпорті машинобудівної продукції здебільшого простежуються і на базі досліджуваних у роботі машинобудівних підприємств (ПАТ «МОТОР СІЧ», ПАТ «Іскра», ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод», ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»). Показники, що характеризують зміни обсягів експорту та обсягів імпорту

досліджуваних машинобудівних підприємств України протягом 2010-2015 рр., наведено в табл. 1 та табл. 2 відповідно.

Таблиця 1

Показники, що характеризують абсолютну зміну обсягів експорту досліджуваних машинобудівних підприємств України у 2010-2015 рр.

Найменування підприємств	Абсолютні ланцюгові відхилення обсягів експорту, тис. дол. США				
	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
ПАТ «Іскра»	2303,2	1082,7	472,6	-6527,5	-5143
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	-31,7	-51,2	75,9	-46,98	-28,92
ПАТ «МОТОР СІЧ»	104596,4	242819,2	-13042,4	-147909,8	-173291,3
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім В. Лаха»	-142,5	-154,02	-5,72	111,09	169,93

Примітка: сформовано автором на основі даних Smida.gov.ua та даних управлінського обліку підприємств

Таблиця 2

Показники, що характеризують абсолютну зміну обсягів імпорту досліджуваних машинобудівних підприємств України у 2010-2015 рр.

Найменування підприємств	Абсолютні ланцюгові відхилення обсягів імпорту, тис. дол. США				
	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
ПАТ «Іскра»	644,3	49,7	-4162,1	-2168,1	-1343,8
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	158,1	-158,1	134,6	16,86	133,24
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім В. Лаха»	66	-112	-76,5	-30,1	42,5

Примітка: сформовано автором на основі даних Smida.gov.ua та даних управлінського обліку підприємств

Дослідження основних показників, що демонструють обсяги здійснення експортно-імпортової діяльності окремих машинобудівних підприємств України, демонструють, що в останні роки (2014-2015 рр.) на більшості підприємств відбулося скорочення експортної діяльності, що пов'язано, передусім, з припиненням постачання машинобудівної продукції на ринок Російської Федерації. Основною причиною зменшення обсягів імпорту є девальвація національної валюти, що значно знизила ефективність імпортової діяльності підприємств.

За результатами дослідження стану та особливостей здійснення економічної діагностики низки машинобудівних підприємств України, які здійснюють експортну та імпортовою діяльність (ПАТ «МОТОР СІЧ», ПАТ «Іскра», ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод», СП ТОВ «Сферос-Електрон», ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха» тощо), встановлено, що на цих підприємствах діагностичні процедури економічного характеру здебільшого реалізуються фрагментарно та практично не використовуються системи етіологічної діагностики підприємницької діяльності. Дослідження досвіду використання етіологічної

діагностики в експортно-імпортній сфері виконано методом експертного опитування із використанням двох видів анкет, застосування яких надало змогу зібрати достатню кількість релевантної інформації. Респондентами виступили керівники підприємств та персонал підрозділів зовнішньоекономічного спрямування. Отримані дані вказують на те, що на досліджуваних машинобудівних підприємствах практично не використовуються сучасні діагностичні системи економічного характеру, що підтвердили 82,86% опитуваних. За результатами дослідження встановлено, що системи етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств використовують лише 2,86% опитаних. Проте, досліджуючи спрямування систем діагностики експортно-імпортної діяльності машинобудівних підприємств встановлено, що більшість респондентів (60%) вважають доцільною спрямованість систем діагностики експортно-імпортної діяльності на визначення перспективного стану ведення такої діяльності, 22,9% відчують необхідність визначення поточного стану та 17,1% – ретроспективного. Опитування респондентів стосовно мотивів, що зумовлюють необхідність використання етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності на підприємстві демонструють, що більшість опитуваних (57,14%) готові застосовувати етіологічну діагностику експортно-імпортної діяльності з метою запобігання зменшення рівня ефективності. Також аналізування відповідей респондентів дало змогу отримати інформацію про те, що застосування етіологічної системи діагностики в експортно-імпортній сфері дозволило б підприємствам отримувати вищі прибутки, мінімізувати витрати та наростити обсяги реалізованої продукції через можливість визначення очікуваних параметрів діяльності підприємств. Адже саме комплексний підхід до прогнозування експортно-імпортної діяльності підприємств, що охоплює всі стадії діагностичного процесу, а саме аналізування, оцінювання та виокремлення тенденцій функціонування підприємств в експортно-імпортній сфері надасть можливість прийняття адекватних та результативних управлінських рішень.

У третьому розділі «**Розвиток етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності машинобудівних підприємств**» удосконалено технологію здійснення етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств та метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності підприємств, охарактеризовано його використання на машинобудівних підприємствах.

Варто зауважити, що якість, достовірність та повнота отриманих результатів етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності значною мірою залежить від комплексного врахування та логічної послідовності реалізації її основних етапів. Саме тому виникає необхідність удосконалення технології етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності машинобудівних підприємств, що зображено на рис. 2.

Перший етап технології етіологічної діагностики експортно-імпортної діяльності полягає у доборі та систематизації даних про середовище функціонування підприємства та середовище здійснення експортно-імпортної діяльності зокрема. За результатами цього етапу здійснюється визначення діагностичних цілей, які можна типологізувати за такими класифікаційними ознаками: за суб'єктом встановлення (цілі власників підприємства, внутрішніх фахівців, задіяних у здійсненні експортно-імпортної діяльності, цілі керуючої ланки

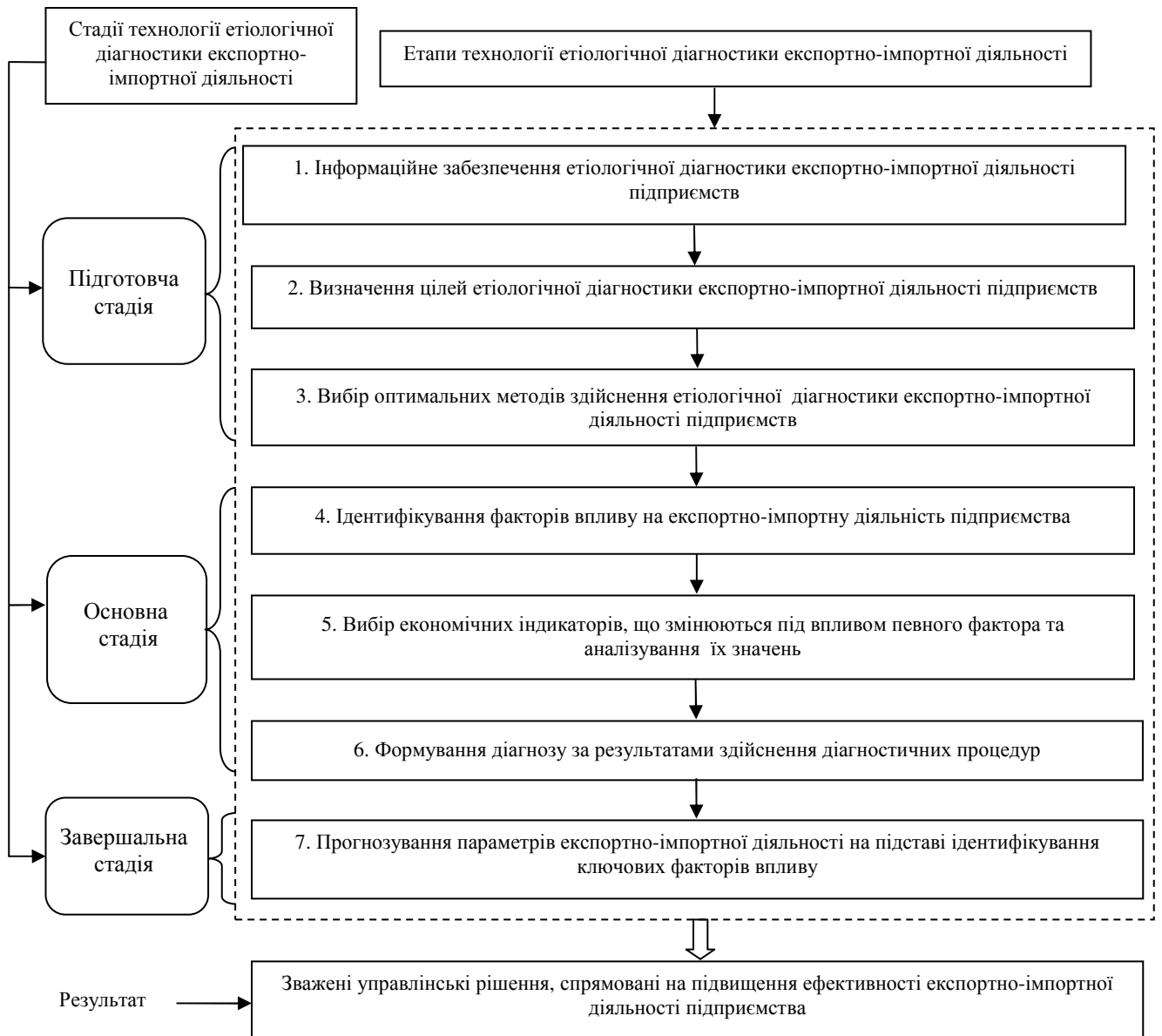

Рис. 2. Технологія етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Примітка: удосконалено автором

підприємства, цілі фінансово-кредитних установ, цілі інвесторів підприємства, цілі державних органів влади, цілі суб'єктів інших держав (споживачів експортно-орієнтованої продукції, цілі постачальників імпоротної продукції), цілі зовнішніх фахівців (рейтингових агентств, аудиторських компаній, державних органів влади); за етапами формування (попередні та кінцеві цілі); за частотою виникнення (одноразові, періодичні та постійні цілі); за метою виникнення (цілі, спрямовані на встановлення загроз та майбутніх проблем, та цілі, спрямовані на визначення можливостей і перспектив); за охопленням часовим лагом (стратегічні та тактичні цілі); за змістовим наповненням (цілі, що стосуються фінансово-економічної, технологічної, виробничої, кадрової, логістичної, маркетингової складових експортно-імпоротної діяльності тощо).

Подальший етап реалізації технології етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств полягає у виборі методів

здійснення етіологічної діагностики. З метою забезпечення обґрунтованого вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств розроблено структурно-логічну модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики, що зображена на рис. 3.

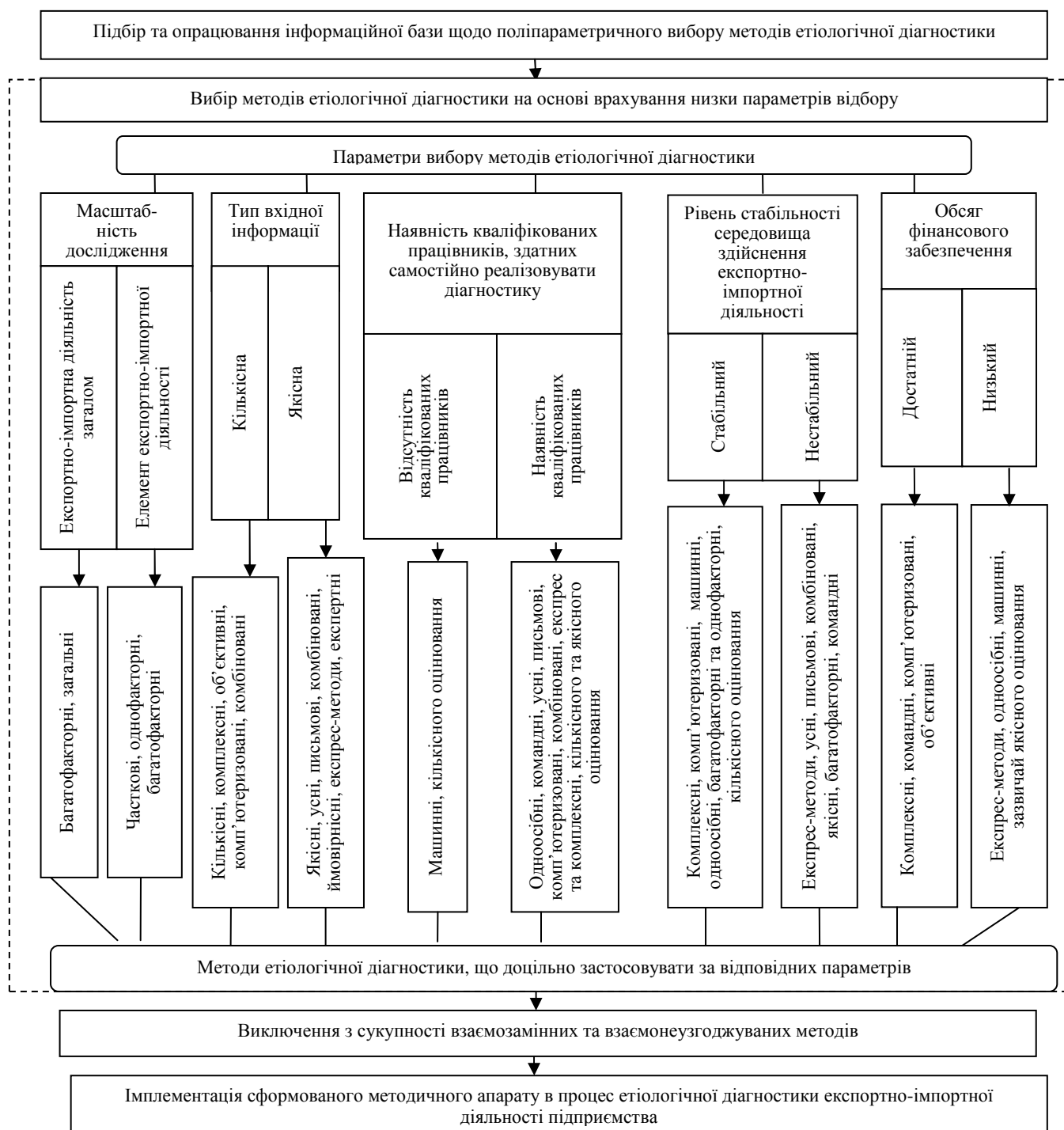

Рис. 3. Модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Примітка: розроблено автором

В моделі структуровано основні параметри, за якими відбувається відбір та наведено відповідні їм методи. Щодо основних параметрів вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних

підприємств, то варто виокремити наступні: масштабність дослідження (експортно-імпортна діяльність загалом або елемент експортно-імпоротної діяльності (митне оформлення експортно-імпортних операцій, логістичний процес в зовнішньоекономічній діяльності, умови оплати тощо); тип вхідної інформації (кількісна (отримана шляхом проведення відповідних розрахунків, подана за допомогою відповідно структурованих даних) та якісна (грунтується на основі думок та міркувань одного чи низки експертів)); наявність кваліфікованих трудових ресурсів (відсутність кваліфікованих кадрів, здатних самостійно реалізовувати діагностичний процес, або наявність одного і більше кваліфікованих кадрів (уможливорює застосування складніших методів)); рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності (стабільний (фактори впливу на експортно-імпортну діяльність залишаються практично незмінними протягом тривалого проміжку часу) чи нестабільний (середовище здійснення експортно-імпоротної діяльності є мінливим, фактори впливу швидко змінюються)); обсяг фінансового забезпечення (достатній або низький (низький рівень фінансового забезпечення ускладнює діагностичний процес та знижує достовірність отриманих результатів)).

Наступний етап етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудування полягає у ідентифікуванні факторів, що впливають на експортно-імпортну діяльність.

Надалі виникає необхідність у виборі економічних індикаторів, зміна котрих властива впливу певного фактора, та аналізуванні їх значень. Для підвищення логічності та репрезентативності вибору економічних індикаторів визначено й охарактеризовано основні принципи їхнього добору. Зокрема, у процесі досліджень встановлено, що вплив споживачів продукції на експортну діяльність доцільно охарактеризувати наступними індикаторами: обсягами попиту, кількістю потенційних споживачів, темпами росту експорту, рівнем якості продукції тощо. Вплив постачальників у імпортній діяльності характеризують відсоток виконання договірних зобов'язань перед покупцем, рівень якості імпорту, частка задоволених рекламацій, зміна ціни постачальника тощо.

Подальший етап здійснення технології етіологічної діагностики щодо експортних та імпортних операцій передбачає формування діагнозу. У процесі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності діагноз, зазвичай, розробляється щодо проблем, тенденцій та перспектив розвитку експортно-імпоротної діяльності чи її структурних елементів. На основі діагнозу, отриманого в результаті здійснення діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортно-імпоротної діяльності підприємств, формуються заходи та рекомендації, спрямовані на покращення експортно-імпоротної діяльності підприємства в майбутніх періодах, розроблені на основі їх прогнозування, що пропонується здійснювати із застосуванням кореляційно-регресійного аналізу.

Результат етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств полягає у формуванні та реалізації зважених управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємством. Проаналізувавши літературні джерела за проблемою пропонується результуючим

показником при здійсненні етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств вважати рівень ефективності.

Виконані дослідження за проблемою етіологічної діагностики дають змогу вказати на необхідність удосконалення методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Послідовність етапів реалізації такого методу та їх трактування зображено на рис. 4.

Рис. 4. Модель реалізації методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств

Примітка: удосконалено автором

Отже, основою методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є дослідження низки показників, що найбільш істотно відображатимуть вплив визначальних факторів дії на експортну та імпорتنу діяльність, та прогнозування на їх основі значень ефективності експортної та імпоротної діяльності у майбутніх періодах.

Для досліджуваних підприємств машинобудівної сфери за допомогою застосування методу комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності отримано кореляційно-регресійні залежності індикаторів інтерпретації

впливу факторів (перелік яких сформовано в результаті опитування експертів) на результуючий показник здійснення експорту та імпорту. Дослідження здійснювалось окремо для зовнішніх та внутрішніх факторів із відображенням отриманих моделей впливу факторів зовнішньої та внутрішньої дії на рівень ефективності експортної та імпоротної діяльності машинобудівних підприємств (табл. 3).

Таблиця 3

Кореляційно-регресійні моделі впливу пріоритетних факторів зовнішньої та внутрішньої дії на рівень ефективності експортної та імпоротної діяльності машинобудівних підприємств *

Машинобудівні підприємства	Кореляційно-регресійні моделі **
Інтерпретація впливу зовнішніх факторів на експортну діяльність	
ПАТ «МОТОР СІЧ»	$E=0,84 +0,09x_1 + 0,07x_2+0,01x_3$ $R = 0,93, R^2 = 0,86$
ПАТ «Іскра»	$E=-2,36+1,51x_1 + 0,03x_2+ 1,82x_3$ $R = 0,92, R^2 = 0,85$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$E=0,35+0,53x_1+0,03x_2+0,08x_3$ $R = 0,95, R^2 = 0,89$
Інтерпретація впливу внутрішніх факторів на експортну діяльність	
ПАТ «МОТОР СІЧ»	$E=-0,89+0,49z_1+0,42z_2+0,99z_3$ $R = 0,87, R^2 = 0,76$
ПАТ «Іскра»	$E=-1,35+0,5z_1+0,2z_2+1,66z_3$ $R = 0,93, R^2 = 0,86$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$E=0,04+0,32z_1+0,35z_2+ 0,29z_3$ $R = 0,91, R^2 = 0,83$
Інтерпретація впливу зовнішніх факторів на імпорتنу діяльність	
ПАТ «Іскра»	$I=0,26+0,78x_4-0,002x_5-0,04x_6$ $R = 0,87, R^2 = 0,76$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$I=0,36+0,82x_4-0,01x_5-0,16x_6$ $R = 0,94, R^2 = 0,89$
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$I= 2,12+0,09x_4-0,001x_5-1,21x_6$ $R = 0,95, R^2 = 0,89$
Інтерпретація впливу внутрішніх факторів на імпорتنу діяльність	
ПАТ «Іскра»	$I=0,15+0,69z_4+0,06z_5+0,11z_6$ $R = 0,93, R^2 = 0,86$
ПАТ «НВО «Термоприлад» ім. В. Лаха»	$I=-0,11+0,8z_4+0,11z_5+0,21z_6$ $R = 0,94, R^2 = 0,89$
ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод»	$I= 0,17+0,005z_4+0,68z_5+0,15z_6$ $R = 0,95, R^2 = 0,91$

Примітки:

* Побудовано автором на підставі даних управлінського обліку підприємств.

** Умовні позначення: E – рівень ефективності експорту, частк. од.; x_1 – рівень якості сировини, частк. од.; x_2 – рівень девальвації гривні, частк. од.; x_3 – частка ринку, частк. од.; z_1 – рівень якості готової продукції, частк. од.; z_2 – коефіцієнт використання виробничих потужностей, частк. од.; z_3 – частка витрат на експортний маркетинг, частк. од.; I – рівень ефективності імпорту, частк. од.; x_4 – рівень якості імпорту, частк. од.; x_5 – рівень девальвації гривні, частк. од.; x_6 – частка митних платежів у ціні імпортованого товару, частк. од.; z_4 – рівень досягнення імпортних цілей, частк. од.; z_5 – рівень компетентності працівників, частк. од.; z_6 – коефіцієнт якості управлінських рішень, частк. од.

З метою оцінювання щільності зв'язку між результуючим показником експортної діяльності та факторними ознаками обчислено значення коефіцієнтів множинної кореляції та детермінації за кожною моделлю та виконано перевірку адекватності моделей за критерієм Фішера (F). Результати розрахунків демонструють, що всі запропоновані моделі є статистично значущі при $\alpha=0,05$, оскільки для кожної із них $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$. Розраховані коефіцієнти множинної кореляції (R^2) вказують на щільний зв'язок між рівнем ефективності експорту та рівнем якості сировини, рівнем девальвації гривні і часткою ринку (при дослідженні впливу зовнішніх факторів). Аналогічно доведено, що існує щільний зв'язок між рівнем ефективності експорту і рівнем якості готової продукції, коефіцієнтом використання виробничих потужностей й часткою витрат на експортний маркетинг – для внутрішніх факторів. Для імпоротної діяльності, при дослідженні впливу зовнішніх факторів існує тісний зв'язок між рівнем ефективності імпорту та рівнем якості імпорту, рівнем девальвації гривні і часткою митних платежів в ціні імпортного товару. Досліджуючи внутрішні фактори впливу на рівень ефективності імпорту, варто вказати на наявність щільного зв'язку цього індикатора із рівнем досягнення імпортних цілей, рівнем компетентності працівників та коефіцієнтом якості управлінських рішень.

Кореляційно-регресійний аналіз демонструє, що між запропонованими факторами та результуючим показником існує тісний зв'язок для всіх досліджуваних підприємств машинобудівної галузі. Отож, можна стверджувати, що рівень ефективності експортної та імпоротної діяльності машинобудівних підприємств залежить від поданих показників відображення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу. Побудовані моделі дають змогу спрогнозувати рівень ефективності експорту та імпорту і надають можливість управляти результатами такої діяльності в майбутніх періодах.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення наукового завдання щодо формування теоретико-методологічної та методико-прикладної бази здійснення на машинобудівних підприємствах етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності. Результати виконаного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

1. На основі вивчення та аналізування літературних джерел розвинуто класифікацію факторів впливу на експортно-імпортну діяльність підприємств, що містить низку запропонованих класифікаційних ознак: за ступенем спонукання до експортної (імпоротної) діяльності – заохочувальні та гальмівні, за рівнем конструктивності – конструктивні, деструктивні, нейтральні; за рівнем комплексності об'єкта впливу – одиничного впливу та комплексного впливу. Подана класифікація є важливою ланкою забезпечення виконавців етіологічної діагностики даними стосовно визначення факторів впливу на експортно-імпортну діяльність конкретного підприємства.

2. Дослідження літературних джерел дало змогу розвинути концептуальні засади етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, що

визначають структуру системи етіологічної діагностики (суб'єкти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, основні принципові засади забезпечення процесу етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності, мета, основні завдання, технологія, методи та методики, фактори впливу, економічні індикатори, експортно-імпортна діяльність підприємства або окремі її елементи), сформовану в межах функціонального навантаження етіологічної діагностики, сукупність елементів якої є основою для чіткого, логічного та обґрунтованого здійснення етіологічної діагностики на підприємствах, що забезпечить змогу управлінському апарату підприємства та фахівцям підрозділів зовнішньоекономічного спрямування приймати на основі реалізації етіологічної діагностики науково-обґрунтовані та економічно доцільні рішення стосовно досягнення визначених перспектив здійснення експортно-імпоротної діяльності, а також забезпечить необхідним інформаційним масивом щодо ймовірних особливостей здійснення експортно-імпоротної діяльності.

3. Удосконалена технологія реалізації етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств забезпечить можливість суб'єктам такої діагностики отримати дані стосовно інформаційного наповнення етапів відповідної технології, послідовності їх виконання та в кінцевому результаті забезпечить розроблення управлінським апаратом підприємства зважених управлінських рішень, спрямованих на покращення ведення експортно-імпоротної діяльності підприємства та отримання конкретних економічних результатів від запроваджених рішень.

4. З метою економії часових, фінансових та кадрових ресурсів підприємств на пошук та визначення адекватних особливостям функціонування конкретного підприємства методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства менеджерам та фахівцями підприємства чи зовнішнім суб'єктам етіологічної діагностики запропоновано модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що на основі низки параметрів добору (масштабність дослідження, тип вхідної інформації, наявність кваліфікованих працівників, здатних самостійно реалізовувати діагностику, рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності, обсяг фінансового забезпечення) пропонує перелік адекватних та логічних їм методів етіологічної діагностики: однофакторних чи багатофакторних, загальних чи часткових, кількісних або якісних, одноосібних чи командних, експрес-методів або комплексних тощо.

5. Удосконалено метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що інтерпретує послідовність реалізації та змістове наповнення ключових етапів методу такої діагностики та в домінанті якісної реалізації забезпечує вичерпний інформаційний масив, адресований управлінському апарату, фахівцям підрозділів зовнішньоекономічного спрямування чи зовнішнім зацікавленим суб'єктам стосовно майбутніх перспектив та загроз здійснення експортно-імпоротної діяльності на підприємстві шляхом прогнозування тенденцій зміни результуючого показника здійснення експортно-імпоротної діяльності на основі використання отриманих моделей залежності результуючого показника від зовнішніх та внутрішніх факторів впливу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Монографія

1. Нагірна М. Я. Етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств: сутність та концептуальні положення / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Колективна монографія: «Формування механізму стійкого розвитку економіки: теорія та практика». – Дніпропетровськ: Видавець «ФОП Дроб'язко С. І.», 2014. – С. 322-329. (Бази даних: РИИЦ). (Особистий внесок автора: запропоновано концептуальні положення етіологічної діагностики та трактування поняття: «етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств», наведено основні риси, притаманні системі етіологічної діагностики).

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Нагірна М. Я. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – Тернопіль: СМП «ТАЙП», 2013. – Випуск № 5 (43). – С. 63-66. (Особистий внесок автора: уточнено сутність поняття «експортна діяльність підприємства», структуровано та доповнено типологію факторів впливу на експортну діяльність підприємства).

3. Нагірна М. Я. Сутність та особливості етіологічної діагностики промислових підприємств / М.Я. Нагірна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – № 769. – С. 175-181.

4. Нагірна М. Я. Імпортна діяльність підприємств як об'єкт етіологічної діагностики / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – № 778. – С. 173-179. (Особистий внесок автора: систематизовано основні різновиди імпоротної діяльності та наведено комплексну типологію факторів впливу на імпорتنу діяльність підприємства).

5. Нагірна М. Я. Систематизація економічних індикаторів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Економіка. – Одеса: Видавець «ФОП Головка О. А.», 2015. – Том 20. Випуск 2/1. – С. 93-97.

6. Нагірна М. Я. Інструментарій етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М. Я. Нагірна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Випуск 12, Частина 2. – С.92-96.

1.3. Публікації у виданнях України, які включені до міжнародних

наукометричних баз даних та науковому іноземному періодичному виданні

7. Нагірна М. Я. Концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Науковий журнал «Бізнес Інформ»*. – 2014. – № 6. – С. 222-227. (Бази даних:

* видання одночасно є фаховим

Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Російський індекс наукового цитування, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Research Bible, Соціонет, Open Academic Journals Index, GetInfo, BASE, OpenAIRE, SUNCAT Union Catalogue, COPAC Union Catalogue, J-Gate, Open Access Library, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Академія Google, InfoBase Index, WorldCat). (Особистий внесок автора: розроблено та обґрунтовано концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, наведено характерні особливості основних функціональних засад етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств).

8. Нагірна М. Я. Методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Журнал «Технологический аудит и резервы производства»*. – 2015. – № 2/6 (22). – С. 45-49. (Бази даних: *Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, DRIVER, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), РИИЦ, ResearchBid, DOAJ, WorldCat, EBSCO*).

9. Nahirna M. Technology of implementation the etiological diagnostic of export and import enterprises activities / O. Melnyk, M. Nahirna // Australian Journal of Scientific Research // Volume II. "Adelaide University Press". – Adelaide, 2014. – No.1. (5) (January-June). – P. 434-442. (Особистий внесок автора: запропоновано технологію здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств і обґрунтовано її основні етапи та розроблено модель визначення факторів, що впливають на експортно-імпортову діяльність підприємства).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Нагірна М. Я. Специфічні характеристики етіологічної діагностики діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»], (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 307. (Особистий внесок автора: виокремлено специфічні характеристики етіологічної діагностики діяльності підприємства).

11. Нагірна М. Я. Експортна діяльність як об'єкт діагностики / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції [«Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством»] (м. Луцьк, 27 червня 2013 р.). – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2013. – С.100-102. (Особистий внесок автора: розкрито сутність експортної діяльності як об'єкта діагностики та наведено класифікацію чинників впливу на експортну діяльність підприємства).

12. Нагірна М. Я. Класифікація різновидів експортної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»], (м. Львів-сміт. Славське, 10-12 жовтня 2013 р.). – Львів:

* видання одночасно є фаховим

«Бест Друк», 2013. – С. 110-111. *(Особистий внесок автора: запропоновано класифікацію різновидів експортної діяльності підприємств).*

13. Нагірна М. Я. Основні функції етіологічної діагностики зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [«Проблеми управління експортно-імпоротною діяльністю»], (м. Львів, 13 травня 2014 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 57. *(Особистий внесок автора: запропоновано основні функції етіологічної діагностики зовнішньоекономічної діяльності підприємств).*

14. Нагірна М. Я. Класифікація різновидів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / О.Г. Мельник, О.І. Дорош, М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті основних соціально-еколого-економічних трендів»], (м. Харків, 22 травня 2014 р.). – Дніпропетровськ: НГУ, 2014. – С. 36-38. *(Особистий внесок автора: запропоновано класифікацію різновидів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств).*

15. Нагірна М. Я. Властивості системи етіологічної діагностики діяльності підприємства / Н.Я. Петришин, М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі»], частина II, (м. Одеса, 23-24 травня 2014 р.). – Одеса: ЦЕДР, 2014. – С. 16-17. *(Особистий внесок автора: наведено та охарактеризовано властивості системи етіологічної діагностики діяльності підприємства).*

16. Нагірна М. Я. Принципи добору ключових економічних індикаторів для етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Концепція сталого розвитку економічної та соціальної політики»], частина I, (м. Київ, 3-4 жовтня 2014 р.). – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. – С. 90-91.

17. Нагірна М. Я. Цілі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств // М.Я. Нагірна / Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [«Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства»], (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.). – Львів: Видавництво «Львівської політехніки», 2014. – С. 150-151.

18. Нагірна М. Я. Суб'єкти та об'єкти етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни»], (м. Київ, 28-29 серпня 2015 р.). – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – С. 53-54.

19. Нагірна М. Я. Завдання етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та менеджменту»], (Львів, 25-26 вересня 2015 р.). – Львів: ЛЕФ, 2015. – С. 76-77.

20. Нагірна М. Я. Основні параметри, що впливають на вибір методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств / М.Я. Нагірна // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [«Стратегія

розвитку України»], (м. Ірпінь, 15 травня 2015 р.). – Ірпінь: ГО «Україна інтелектуальна», 2015. – С. 76-78.

АНОТАЦІЯ

Нагірна М.Я. Етіологічна діагностика експортно-імпоротної діяльності підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню наукового завдання щодо формування теоретичних та прикладних засад здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Вперше запропоновано модель поліпараметричного вибору методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств, що дає змогу на основі врахування низки параметрів обрати об'єктивні та ситуаційно-доцільні методи етіологічної діагностики. Удосконалено технологію етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств та метод комплексної етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств. Досліджено, охарактеризовано, систематизовано та розвинуто класифікацію основних факторів, що впливають на експортно-імпортову діяльність підприємств, також набули подальшого розвитку концептуальні засади здійснення етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Ключові слова: етіологічна діагностика, економічна діагностика, експортно-імпортова діяльність підприємства, машинобудівне підприємство, концепція, фактори впливу, технологія, система, модель, метод.

ANNOTATION

Nahirna M. Ya. Etiological diagnostics of export-import activities of enterprises.

– On the rights of manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.04 - economics and management of enterprises (by the types of economic activity). - Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis is dedicated to the resolving the scientific task of forming a theoretical and applied framework of etiological diagnostics of export-import activities of enterprises. For the first time the model of multi-parametric selection methods of etiological diagnostics export-import activities of machine-building enterprises is developed, which is based on consideration of a number of options, that allow to choose an objective and situationally-appropriate methods of etiological diagnostics. The technology of etiological diagnostics of export-import activities of machine-building enterprises and the method of complex etiological diagnostics of export-import activities of machine-building enterprises have been improved. There have been researched, described, systematized and supplemented the main factors, that influence the export-import activities of enterprises and the conceptual principles of etiological diagnostics of export-import activities of enterprises have also gained further development.

Keywords: etiological diagnostics, economic diagnostics, export-import enterprise activities, machine-building enterprise, concept, factors of influence, technology, system, model, method.

АННОТАЦИЯ

Нагирная М.Я. Этиологическая диагностика экспортно-импортной деятельности предприятий. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2016.

Диссертационная работа посвящена решению научной задачи по формированию теоретических и прикладных основ осуществления этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий. Актуальность диссертационной работы обусловлена необходимостью обосновать функциональный и прикладной характер этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий как важного инструмента обеспечения управленческого аппарата информационным массивом в отношении прогнозируемых угроз и возможностей по осуществлению внешнеэкономической деятельности в будущем на основе мониторинга факторов влияния на экспортно-импортную деятельность предприятия, что является важной ступенью для принятия взвешенных и рациональных управленческих решений как превентивного механизма предотвращения негативных изменений и стимулирования позитивных преобразований в будущей экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий. Целью исследования является разработка теоретических и прикладных основ осуществления этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий. Объектом исследования является экономическая диагностика экспортно-импортной деятельности предприятий. Предметом исследования являются теоретико-методологические и методико-прикладные основы осуществления на машиностроительных предприятиях этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности.

В первом разделе «Теоретико-методологические основы осуществления этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий» раскрыта сущность и характерные особенности этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий и приведено комплексную классификацию разновидностей этиологической диагностики. Систематизировано, охарактеризовано и развито классификацию факторов влияния на экспортно-импортную деятельность предприятий и исследовано сущность понятий: «экспортная деятельность предприятия» и «импортная деятельность предприятия», а также систематизированы разновидности таких деятельностей. В диссертационной работе получила дальнейшее развитие концепция этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий, в рамках которой предложены и охарактеризованы основные элементы соответствующей диагностической системы, среди которых: субъекты (заказчики) этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий, основные принципиальные основы обеспечения процесса

этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности, цель, основные задачи, методы и методики, факторы влияния, экономические индикаторы, экспортно-импортная деятельность предприятия или отдельные ее элементы. Вышеперечисленные элементы формируются в пределах функциональной нагрузки этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности, что заключается в обеспечении информационно-справочной, прогнозирующей, аналитической, рекомендательной, оценочной, предупредительной, стимулирующей, идентификационной, факторологичной функций такой диагностики.

Во второй главе «Анализ состояния диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий» исследовано и обоснованно инструментарий этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий и охарактеризованы основные элементы такого инструментария, выделена сущность понятия «метод этиологической диагностики», систематизированы методы этиологической диагностики и экономические индикаторы этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности предприятий. В разделе обоснована необходимость осуществления этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий и исследованы основные параметры функционирования машиностроительных предприятий отрасли, в контексте которого обработаны основные показатели функционирования машиностроительных предприятий и показатели экспортно-импортной деятельности. Также проведено комплексное исследование состояния и параметров осуществления экономической и этиологической диагностики на современных машиностроительных предприятиях, в результате которого выявлен ряд проблем по внедрению и использованию этиологической диагностики.

В третьей главе «Развитие этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий» усовершенствовано комплексную технологию этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий, что, в отличие от существующих, учитывает особенности факторного направления этиологической диагностики и предусматривает присущие ей этапы, также наведено сущность понятия «технология этиологической диагностики». Впервые предложена модель полипараметрического выбора методов этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий, что позволяет на основе учета ряда параметров (масштабность исследования, тип входной информации, наличие квалифицированных кадров, способных самостоятельно осуществлять диагностику, уровень стабильности среды осуществления экспортно-импортной деятельности, уровень финансового обеспечения) выбрать объективные и ситуационно-целесообразные методы осуществления этиологической диагностики с учетом предложенной последовательности этапов их отбора. В диссертационной работе усовершенствован метод комплексной этиологической диагностики экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий и построены модели интерпретации влияния существенных факторов на базовый результирующий показатель осуществления экспортной и импортной деятельности для ряда машиностроительных предприятий и доказано существование плотного связи между предложенными факторами и результирующим показателем.

Ключевые слова: этиологическая диагностика, экономическая диагностика, экспортно-импортная деятельность предприятия, машиностроительное предприятие, концепция, факторы влияния, технология, система, модель, метод.